

Postrzeganie struktury społecznej

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 23 stycznia 2019 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W jednym z naszych ostatnich sondaży¹ po sześciu latach przerwy powróciliśmy do problematyki postrzegania struktury społecznej². W okresie dzielącym oba badania zmniejszyło się zróżnicowanie dochodów w gospodarstwach domowych mierzone współczynnikiem Giniego (z poziomu 0,338 w roku 2013 r. do 0,299 w roku 2018), dochód rozporządzalny na osobę zwiększył się z 1299 zł w 2013 r. do 1693 zł w 2018 r.³, a płaca minimalna wzrosła z poziomu 1600 zł brutto do 2250 zł w roku 2019 (obecnie wynosi ona 2600 zł). W tym czasie wprowadzona została minimalna stawka godzinowa, która również zwiększa się dynamicznie – w roku 2017 wynosiła 13 zł brutto, w roku 2019 – 14,7 zł, a obecnie sięga 17 zł. W ciągu ostatnich sześciu lat znacząco zmalała stopa bezrobocia. We wrześniu 2013 roku, gdy przeprowadzaliśmy poprzedni sondaż, stopa bezrobocia rejestrowanego sięgała 13%, natomiast w listopadzie 2019 wynosiła ona 5,1%⁴.

Poprawa obiektywnych wskaźników znajduje odzwierciedlenie w subiektywnym postrzeganiu własnego położenia materialnego. W stosunku do 2013 roku bardzo wyraźnie polepszyły się oceny warunków materialnych gospodarstw domowych, postrzeganie kondycji zakładów pracy oraz sytuacji na rynku pracy⁵.

ZMIANY W POSTRZEGANIU STRUKTURY SPOŁECZNEJ

Obecnie polskie społeczeństwo postrzegane jest w bardziej egalitarny sposób niż w latach dziewięćdziesiątych. Aktualnie – po raz pierwszy w historii naszych badań – najczęściej do opisu struktury społecznej wybierany jest model, w którym najliczniejsze są warstwy średnie (28%, typ D). W ciągu ostatnich sześciu lat odsetek w ten sposób postrzegających nasze społeczeństwo wzrósł dwukrotnie (z 14% do 28%), natomiast w latach dziewięćdziesiątych liczba badanych w ten sposób je charakteryzujących była relatywnie niewielka (8–10%).

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (354) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 7–17 listopada 2019 roku na liczącej 944 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Postrzeganie struktury społecznej”, październik 2013 r. (oprac. B. Roguska).

³ Zob. *Sytuacja gospodarstw domowych w 2018 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, GUS, 30.05.2019 r.

⁴ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/>

⁵ Zob. komunikat CBOS „Nastroje społeczne w grudniu”, grudzień 2019 r. (oprac. B. Badora) oraz wcześniejsze komunikaty na ten temat.

Stosunkowo często Polska postrzegana jest jako kraj, w którym większość ludzi sytuuje się w dolnej części hierarchii społecznej. Blisko co czwarty badany (23%) porównuje dzisiejsze społeczeństwo polskie do piramidy (typ B). Zgodnie z tym modelem, poczynając od dołu, każde kolejne piętro struktury społecznej jest mniej liczne od poprzedniego. Zauważyć można, że takie postrzeganie polskiego społeczeństwa straciło na popularności w stosunku do roku 2013 (o 10 punktów procentowych). Z kolei więcej badanych niż sześć lat temu do opisu polskiego społeczeństwa wybrało kształt zbliżony do piramidy, w którym warstwa najniższa jest mniej liczna niż kolejna (typ C, wzrost z 12% do 19%). Znacznie rzadziej (13%) niż sześć lat temu (o 18 punktów mniej), a także rzadziej niż w latach dziewięćdziesiątych (spadek o 38 punktów w stosunku do 1992 roku), do opisu społeczeństwa wybierany jest model przypominający kolumnę o bardzo szerokiej podstawie zwieńczoną kapitelem (typ A). Przedstawia on społeczeństwo o dużych kontrastach, którego większość stanowią ludzie o najniższej pozycji społecznej.

Najmniej badanych (3%), opisując dzisiejsze społeczeństwo, wybrało typ E, w którym większość ludzi sytuuje się na górze i tylko niewielu na dole.

Postrzeganie struktury polskiego społeczeństwa bardzo wyraźnie zależy od własnej oceny warunków materialnych gospodarstw domowych. Respondenci źle oceniający swoją sytuację materialną najczęściej do opisu społeczeństwa wybierają typy, w których najliczniej reprezentowane są warstwy sytuujące się na dole hierarchii społecznej (21% typ A i 22% typ B). Badani charakteryzujący swoją sytuację jako przeciętną najczęściej uważają, że najlepiej nasze społeczeństwo opisuje model piramidy (typ B, 26%), a w drugiej kolejności model, w którym najliczniejsze są warstwy średnie (typ D, 21%). Z kolei ankietowani zadowoleni z własnych warunków materialnych najczęściej i wyraźnie częściej niż pozostali są zdania, że najtrafniejsze odzwierciedlenie naszej struktury społecznej stanowi typ D, w którym dominują warstwy średnie (34%).

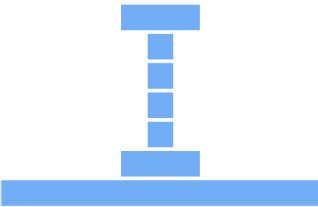
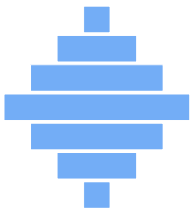
TABELA 1

Jakim społeczeństwem jest dziś Polska – który z rysunków jest temu najbliższy?					
Typy społeczeństw	Wskazania respondentów według terminów badań				
	1992*	1994	1997**	2013	2019
	w procentach				
Typ A	51	44	41	31	13
Typ B	18	25	25	33	23
Typ C	6	8	9	12	19
Typ D	8	8	10	14	28
Typ E	4	3	3	5	3
Nie potrafię wybrać	13	12	13	6	14

* Dane z badań porównawczych *International Social Survey Programme*, przeprowadzonych w ramach Polskiego Generalnego Sondażu Społecznego. Por. B. Cichomski i Z. Sawiński, *Polski Generalny Sondaż Społeczny. Struktura skumulowanych danych 1992–1993*, Instytut Studiów Społecznych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1993

** Dane z badania przeprowadzonego na zlecenie Australijskiego Uniwersytetu w Canberze i Instytutu Studiów Politycznych PAN

RYS. 1. Typy społeczeństw

Jakim społeczeństwem jest dziś Polska – który z rysunków jest temu najbliższy?		W którym miejscu na rysunku umieścić(a)by Pan(i) siebie?	
Typ A Niewielka elita na górze, bardzo mało ludzi w środku i większość ludzi na dole 13%		N=125	
		1 Góra	1%
		2	0%
		3	6%
		4	37%
		5	17%
		6	27%
		7 Dół	10%
		Brak danych	2%
Typ B Społeczeństwo jak piramida – niewielka elita na górze, więcej ludzi w środku i najwięcej na dole 23%		N=219	
		1 Góra	4%
		2	3%
		3	5%
		4	47%
		5	24%
		6	11%
		7 Dół	3%
		Brak danych	3%
Typ C Piramida – z wyjątkiem tego, że na samym dole jest nieco mniej ludzi 19%		N=176	
		1 Góra	1%
		2	3%
		3	12%
		4	45%
		5	30%
		6	7%
		7 Dół	1%
		Brak danych	1%
Typ D Społeczeństwo, w którym najwięcej ludzi jest w środku 28%		N=267	
		1 Góra	1%
		2	0%
		3	16%
		4	61%
		5	16%
		6	4%
		7 Dół	1%
		Brak danych	1%
Typ E Większość ludzi na górze i tylko niewielu na dole 3%		N=28	
		1 Góra	10%
		2	0%
		3	9%
		4	62%
		5	5%
		6	8%
		7 Dół	0%
		Brak danych	6%
Nie potrafię wybrać 14%			

IDEALNA STRUKTURA SPOŁECZNA

Badani zapytani, w jaki sposób polskie społeczeństwo powinno wyglądać, najczęściej wybierali model, zgodnie z którym najliczniejsze są warstwy średnie (typ D, 39%), a w drugiej kolejności model zbliżony do odwróconej piramidy, w którym więcej ludzi sytuuje się na górze niż na dole drabiny społecznej (typ E, 29%). Relatywnie rzadko wskazywano typy społeczeństw, w których liczne grupy sytuują się w niższych warstwach struktury społecznej.

Występują zauważalne rozbieżności między postrzeganą strukturą społeczną a wyobrażeniem o tym, jak powinno wyglądać idealne społeczeństwo. W porównaniu z oczekiwaniami wciąż zbyt dużo osób sytuuje się na dole hierarchii, a warstwy średnie i wyższe są za mało liczne.

Za koncepcją społeczeństwa, w którym przeważają warstwy średnie, a ludzie o bardzo niskiej i bardzo wysokiej pozycji stanowią margines (typ D), najczęściej opowiadają się ankietowani w wieku 18–24 lat (47%) oraz 35–44 lat (46%), badani z małych miast do 20 tys. mieszkańców (42%) oraz od 100 tys. do 500 tys. mieszkańców (41%), a także mieszkańcy wsi (41%), respondenci z wykształceniem wyższym (43%) lub średnim (42%), o dochodach przypadających na osobę w gospodarstwie domowym od 1500 zł do 3000 zł (45%), bardziej zadowoleni z warunków materialnych gospodarstw domowych.

Z kolei model, w którym więcej ludzi sytuuje się na górze niż na dole drabiny społecznej (model E), relatywnie często wskazywany jest przez badanych w wieku 25–34 lat (40%), z miast od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców oraz ponadpółmilionowych (po 36%), respondentów z wykształceniem średnim lub wyższym (32–33%) oraz o najniższych i najwyższych dochodach przypadających na osobę w gospodarstwie domowym (34% ankietowanych o dochodach *per capita* do 1500 zł i 35% o dochodach wynoszących 3000 zł i więcej).

TABELA 2

Jak Polska powinna wyglądać – który z rysunków wybrał(a)by Pan(i)?

Typy społeczeństw	Wskazania respondentów według terminów badań				
	1992	1994	1997	2013	2019
	w procentach				
Typ A	2	2	1	4	2
Typ B	8	7	5	8	9
Typ C	6	7	6	7	9
Typ D	39	37	38	47	39
Typ E	28	32	33	27	29
Nie potrafię wskazać	16	15	17	7	12

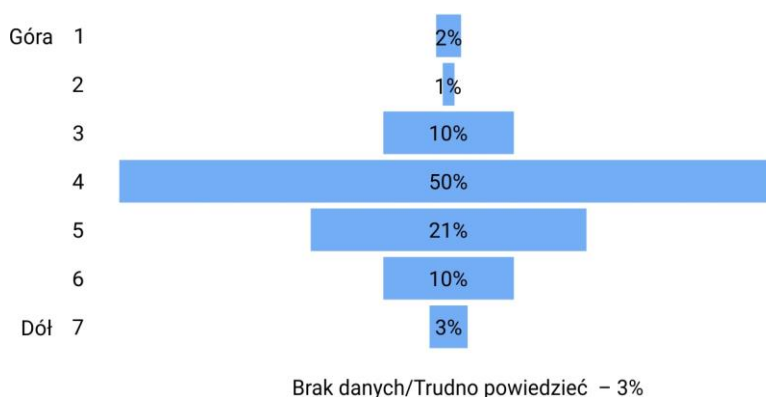
ZMIANY W POSTRZEGANIU WŁASNEGO MIEJSCA W STRUKTURZE SPOŁECZNEJ

Podobnie jak w ubiegłych latach pytaliśmy respondentów o wskazanie, w którym miejscu na wybranym rysunku umieściliby siebie i swoją rodzinę – na dole, na górze czy gdzieś pośrodku. W ciągu ostatnich sześciu lat bardzo wyraźnie poprawiło się postrzeganie własnego miejsca w strukturze społecznej. Połowa badanych (50% – o 10 punktów procentowych więcej niż w 2013 roku i o 29 punktów więcej niż w 1994) umieszcza siebie i swoją rodzinę pośrodku drabiny społecznej. Pozostali zdecydowanie częściej sytuują się poniżej, niż lokują się powyżej środka (34% wobec 13%). Warto zwrócić uwagę, że ta przewaga lokujących się poniżej środka nad tymi sytuującymi się powyżej sukcesywnie spada, od kiedy monitorujemy tę kwestię. W roku 1994 sytuujących się poniżej środka było dziesięciokrotnie więcej, trzy lata później – dziewięciokrotnie, w roku 2013 – blisko pięciokrotnie, a obecnie mniej więcej trzykrotnie.

Postrzeganie własnego miejsca w strukturze społecznej ściśle wiąże się z jej całościowym obrazem. Niskie pozycje (poniżej środka) w hierarchii społecznej najczęściej przypisują sobie badani, którzy uważają, że najlepiej nasze społeczeństwo opisuje typ A – model z najliczniejszą warstwą najniższą. Z kolei relatywnie najlepiej swoje położenie w hierarchii społecznej postrzegają osoby, które za najtrafniej odzwierciedlające nasze społeczeństwo uznają typy: E (gdzie najwięcej osób lokuje się w górnych warstwach społecznych) oraz D (z dominującymi warstwami średnimi).

Obraz społeczeństwa utworzony na podstawie subiektywnych ocen położenia w strukturze społecznej jest zbliżony do najczęściej wybieranego jako najlepiej opisujący stan naszego społeczeństwa i zarazem najbardziej pożądanego modelu (typ D), przy czym w porównaniu z nim więcej osób sytuuje się poniżej środka hierarchii społecznej. Jednocześnie autoportret ten jest bardziej korzystny od dwóch innych typów relatywnie często wskazywanych jako najlepiej opisujące nasze społeczeństwo – przypominających piramidy (typ B i C), w których warstwy niższe są najliczniej reprezentowane.

RYS. 2. W którym miejscu umieścić(a)by Pan(i) siebie i swoją rodzinę – na górze, gdzieś w środku czy raczej na dole?

Postrzeganie własnego miejsca w strukturze społecznej ściśle zależy od położenia materialnego. Osoby sytuujące się powyżej środka wyraźnie częściej niż pozostałe są zadowolone z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych oraz zdecydowanie częściej niż inne mają najwyższe dochody *per capita* (wynoszące co najmniej 3000 zł). Zauważyć można ponadto, że wraz ze wzrostem zadowolenia z warunków materialnych rośnie tendencja do lokowania się pośrodku hierarchii społecznej, a spada do sytuowania się poniżej. Dodatkowo badani umieszczający się w dolnych warstwach struktury społecznej osiągają wyraźnie częściej niż pozostali najniższe dochody *per capita* – nieprzekraczające 1500 zł (43–48% w zależności od kategorii dochodowej). Z analizy zróżnicowań społeczno-demograficznych wynika ponadto, że istotne znaczenie w tym kontekście odgrywają wykształcenie, wiek oraz miejsce zamieszkania. Absolwenci wyższych uczelni wyraźnie częściej niż pozostali lokują się w górnych warstwach (powyżej środka) struktury społecznej, nieco częściej pośrodku i wyraźnie rzadziej niż inni – poniżej środka. Biorąc pod uwagę wiek, zauważyć można, że wyżej w strukturze społecznej lokują się młodsi ankietowani. Najczęściej pozycje powyżej środka w hierarchii przypisują sobie ankietowani w wieku 25–34 lat (21%), pośrodku – respondenci w wieku 18–34 lat (55–61% w zależności od kategorii wiekowej), a poniżej środka – najstarsi badani w wieku 65 lat i więcej (40%). Uwzględniając natomiast miejsce zamieszkania, zaobserwować można, że w górnych warstwach struktury społecznej częściej lokują się mieszkańcy największych, ponadpółmilionowych miast (28%), a w niższych – mieszkańcy wsi (37%).

TABELA 3

W którym miejscu umieścić(a)by Pan(i) siebie i swoją rodzinę – na górze, gdzieś w środku czy raczej na dole?		Postrzegana struktura społeczna																							
		Wskazania respondentów według terminów badań																							
		Typ A				Typ B				Typ C				Typ D				Typ E*				Ogółem			
		'94	'97	'13	'19	'94	'97	'13	'19	'94	'97	'13	'19	'94	'97	'13	'19	'94	'97	'13	'19	'94	'97	'13	'19
		w procentach																							
Góra	1	0	0	1	1	1	0	0	4	0	1	1	1	0	1	1	1	3	0	3	10	0	0	1	2
	2	1	1	0	0	0	1	0	3	1	0	1	3	3	2	1	0	4	0	2	0	1	1	1	1
	3	5	3	7	6	7	6	6	5	3	9	11	12	14	12	16	16	5	14	5	9	6	6	8	10
	4	13	20	31	37	22	31	38	47	30	31	44	45	49	57	57	61	38	33	47	62	21	29	40	50
	5	17	23	19	17	37	33	28	24	31	35	21	30	21	20	17	16	19	29	25	5	25	27	22	21
	6	32	27	25	27	21	18	20	11	27	18	16	7	10	4	6	4	14	18	11	8	26	21	18	10
Dół	7	31	24	16	10	12	9	8	3	8	6	4	1	3	4	2	1	17	4	8	0	21	15	9	3
Brak danych / Trudno powiedzieć		0	1	1	2	0	2	0	3	0	0	2	1	0	1	1	1	0	2	0	6	0	2	1	3

* Wynik należy traktować ostrożnie ze względu na niewielką liczbę obserwacji

Po raz pierwszy w historii naszych badań najczęściej wybieranym modelem do opisu społeczeństwa jest ten, w którym najliczniejsze są warstwy średnie. Nadal jednak osoby w ten sposób postrzegające społeczeństwo należą do mniejszości, a znaczna grupa badanych uważa, że najtrafniej odzwierciedlają je modele zbliżone do piramidy – w których warstwy położone niżej są bardziej liczne. Biorąc pod uwagę zarówno ostatnie sześć lat, jak i dłuższą perspektywę, sięgającą początku lat dziewięćdziesiątych, można zauważyć, że postrzegamy nasze społeczeństwo jako coraz bardziej egalitarne, w którym coraz więcej osób sytuuje się pośrodku hierarchii społecznej, a coraz mniej w jej dolnych warstwach. Obraz struktury utworzony na podstawie subiektywnych ocen położenia w hierarchii społecznej potwierdza tę zależność.

Nadal jednak występują rozbieżności między postrzeganą strukturą społeczną a wyobrażeniem o tym, jak powinno wyglądać idealne społeczeństwo. W porównaniu z oczekiwaniami wciąż zbyt dużo osób sytuuje się na dole hierarchii, a warstwy średnie i wyższe są zbyt mało liczne.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka

TABELA 1

		Jakim społeczeństwem jest dziś Polska? Który z rysunków na ekranie jest temu najbliższy?						Liczba osób
		A	B	C	D	E	Nie potrafię wybrać	
		%	%	%	%	%	%	
Ogółem		13	23	19	28	3	14	944
Płeć	Mężczyźni	16	21	21	28	3	11	446
	Kobiety	10	25	17	29	3	16	498
Wiek	18–24 lata	16	24	18	38		5	70
	25–34	10	21	17	37	8	7	191
	35–44	15	19	24	32	2	8	163
	45–54	15	24	18	26	2	15	129
	55–64	14	25	19	25	1	16	185
	65 lat i więcej	12	26	16	19	2	25	207
Miejsce zamieszkania	Wieś	11	23	18	28	3	16	383
	Miasto do 19 999	20	27	15	22	2	14	131
	20 000 – 99 999	12	20	22	31	3	12	236
	100 000 – 499 999	14	25	20	26	3	11	137
	500 000 i więcej mieszk.	12	26	13	33	5	11	56
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	11	22	15	19	4	29	163
	Zasadnicze zawodowe	14	23	16	25	4	18	221
	Średnie	15	25	18	27	3	12	295
	Wyższe	11	23	24	38	2	3	266
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	8	25	19	43	1	3	116
	Średni personel, technicy	11	35	18	36			26
	Pracownicy adm.-biurowi	10	27	29	24		9	75
	Pracownicy usług	17	20	20	28	8	6	60
	Robotnicy wykwalifikowani	15	22	16	27	7	13	112
	Robotnicy niewykwalifik.	9	24	12	36		18	39
	Rolnicy	21	14	22	29	2	12	41
	Pracujący na własny rach.	18	14	33	30	3	2	45
	Bezrobotni	16	38	10	19	3	15	17
	Emeryci	10	28	16	20	2	24	242
	Renciści	18	15	14	18	5	31	47
	Uczniowie i studenci	8	11	29	41	6	5	43
	Gospodynie domowe i inni	22	19	13	32	2	12	80
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	8	29	24	32		7	129
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	6	17	24	39	5	9	89
	sekt. prywat. poza rolnict.	16	23	20	30	4	7	260
	prywatnym gosp. rolnym	22	20	14	27	2	15	45
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	13	22	12	30	5	18	118
	Od 1000 zł do 1499 zł	14	21	14	28	6	17	151
	Od 1500 zł do 1999 zł	8	26	18	29	3	15	175
	Od 2000 zł do 2999 zł	21	23	22	26	0	8	169
	3000 zł i więcej	12	26	24	34	1	3	121
Ocena własnych war. mater.	Złe	21	22	13	14	8	22	52
	Średnie	13	26	16	21	4	20	329
	Dobre	13	21	21	34	2	9	563
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	13	21	21	23		22	42
	Raz w tygodniu	12	20	22	30	1	15	362
	1–2 razy w miesiącu	13	23	16	30	5	12	153
	Kilka razy w roku	11	29	19	28	2	10	207
	W ogóle nie uczestniczy	18	24	11	26	7	13	168
Poglądy polityczne	Lewica	11	28	24	22	5	11	191
	Centrum	15	30	14	30	4	8	216
	Prawica	13	22	21	34	0	10	355
	Trudno powiedzieć	14	11	15	24	5	30	161

TABELA 2

		Jak Polska powinna wyglądać? Który z rysunków wybrał(a)by Pan(i)?						Liczba osób
		A	B	C	D	E	Nie potrafię wybrać	
		%	%	%	%	%	%	
Ogółem		2	9	9	39	29	12	944
Płeć	Mężczyźni	2	11	9	39	29	10	446
	Kobiety	2	8	8	39	29	14	498
Wiek	18–24 lata	2	12	4	47	26	8	70
	25–34	4	8	8	35	40	4	191
	35–44		7	5	46	35	8	163
	45–54	2	15	8	37	23	14	129
	55–64	2	7	12	42	26	11	185
	65 lat i więcej	2	9	10	33	22	24	207
Miejsce zamieszkania	Wieś	2	7	8	41	25	16	383
	Miasto do 19 999	1	17	5	42	25	9	131
	20 000 – 99 999	3	10	6	35	36	10	236
	100 000 – 499 999	1	7	13	41	29	8	137
	500 000 i więcej mieszk.		4	17	34	36	9	56
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	4	10	6	31	23	26	163
	Zasadnicze zawodowe	3	11	9	36	25	16	221
	Średnie	2	8	7	42	32	9	295
	Wyższe		8	12	43	33	3	266
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	1	13	13	38	34	2	116
	Średni personel, technicy	5	7	4	46	38		26
	Pracownicy adm.-biurowi		6	7	47	34	7	75
	Pracownicy usług	1	20	2	51	24	2	60
	Robotnicy wykwalifikowani	5	6	10	37	28	14	112
	Robotnicy niewykwalifik.		12	7	33	35	12	39
	Rolnicy		5	13	45	25	12	41
	Pracujący na własny rach.		5	5	51	34	6	45
	Bezrobotni	5	10	3	47	27	9	17
	Emeryci	2	8	9	38	23	21	242
	Renciści	5	14	10	26	23	22	47
	Uczniowie i studenci		11	8	38	35	7	43
	Gospodynie domowe i inni	4	7	10	31	37	11	80
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	1	12	13	46	26	3	129
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	1	15	3	32	38	11	89
	sekt. prywat. poza rolnict.	3	7	7	44	33	7	260
	prywatnym gosp. rolnym		10	15	45	20	11	45
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	4	12	6	32	34	12	118
	Od 1000 zł do 1499 zł	1	8	6	34	34	16	151
	Od 1500 zł do 1999 zł	4	7	7	45	25	12	175
	Od 2000 zł do 2999 zł		8	11	45	29	7	169
	3000 zł i więcej		10	15	39	35	1	121
Ocena własnych war. mater.	Złe	12	10	2	27	27	21	52
	Średnie	2	10	10	38	25	16	329
	Dobre	1	9	9	41	32	9	563
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu		6	3	38	30	23	42
	Raz w tygodniu	2	8	10	40	27	13	362
	1–2 razy w miesiącu	2	8	10	39	27	14	153
	Kilka razy w roku	1	9	6	42	34	8	207
	W ogóle nie uczestniczy	4	15	10	34	30	7	168
Poglądy polityczne	Lewica	4	8	10	43	30	5	191
	Centrum	1	11	7	41	31	9	216
	Prawica	1	9	10	40	33	7	355
	Trudno powiedzieć	3	8	5	33	21	29	161

TABELA 3

		Proszę popatrzeć na rysunek, który według Pana(i) najlepiej opisuje dzisiejszą Polskę. W którym miejscu na tym rysunku umieścił(a)by Pan(i) siebie i swoją rodzinę?*				Liczba osób
		Powyżej środka	Środek	Poniżej środka	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	
Ogółem		13	50	34	3	815
Płeć	Mężczyźni	13	47	38	2	397
	Kobiety	14	53	31	2	417
Wiek	18–24 lata	11	61	26	1	66
	25–34	21	55	25		178
	35–44	12	49	37	2	150
	45–54	15	47	36	3	110
	55–64	13	46	38	3	155
	65 lat i więcej	9	49	40	2	156
Miejsce zamieszkania	Wieś	12	48	37	3	321
	Miasto do 19 999	10	53	36	1	113
	20 000 – 99 999	13	53	33	0	209
	100 000 – 499 999	16	53	30	1	122
	500 000 i więcej mieszk.	28	43	25	4	50
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	11	49	37	3	116
	Zasadnicze zawodowe	13	47	38	2	182
	Średnie	8	50	40	1	259
	Wyższe	21	53	24	2	258
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	30	50	18	2	112
	Średni personel, technicy	17	57	27		26
	Pracownicy adm.-biurowi	15	53	32		68
	Pracownicy usług	7	56	38		56
	Robotnicy wykwalifikowani	13	48	39	1	97
	Robotnicy niewykwalifik.	9	64	26		32
	Rolnicy	7	43	48	3	36
	Pracujący na własny rach.	18	47	35		44
	Bezrobotni	4	31	58	8	15
	Emeryci	8	47	42	3	184
	Renciści	14	37	44	5	33
	Uczniowie i studenci	15	67	15	2	41
	Gospodynie domowe i inni	12	53	33	2	71
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	16	53	29	2	119
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	25	46	28	1	81
	sekt. prywat. poza rolnict.	16	52	32		242
	prywatnym gosp. rolnym	3	49	46	3	38
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	12	41	43	3	96
	Od 1000 zł do 1499 zł	6	45	48	2	126
	Od 1500 zł do 1999 zł	15	52	31	2	149
	Od 2000 zł do 2999 zł	14	49	37	1	156
	3000 zł i więcej	29	51	18	1	118
Ocena własnych war. mater.	Złe	7	21	70	2	41
	Średnie	7	43	47	3	264
	Dobre	18	56	24	1	510
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	10	38	50	2	33
	Raz w tygodniu	13	50	36	1	308
	1–2 razy w miesiącu	15	52	29	3	134
	Kilka razy w roku	15	49	35	1	186
	W ogóle nie uczestniczy	13	54	31	2	146
Poglądy polityczne	Lewica	19	55	24	1	170
	Centrum	14	53	32	2	199
	Prawica	13	48	37	1	320
	Trudno powiedzieć	8	46	43	3	112

* Odpowiedzi zostały połączone w następujący sposób: 1+2+3 – powyżej środka; 4 – środek; 5+6+7 – poniżej środka